

Fra nasking til næring – samarbeid om lokal utvikling

Naturrestatet i St. Abbs og Eyemouth er en ressurs for lokal næringsutvikling i Skottland. Grunnlaget er et lokalt samarbeid mellom fiskere, dykkere, verneinteresser og myndigheter. Kan vi i Nord-Norge lære noe av disse erfaringene?

St. Abbs, en landsby på Berwickshirekysten, sørøst for Edinburgh i Skottland. Foto: Kari E. Eriksen

Tekst og foto: Jahn Petter Johnsen

You reddy, Ser! (Er du klar, Sir!) spør skipperen med brei skotsk aksent og klapper meg på skuldra før jeg går baklengs over rekka på "Selkie". Et halvminutt seinere bakker han unna, mens dykkebuddy Luke og jeg setter kurs ned mot berggylter og hummer.

Vi dykker i naturrestatet i St. Abbs, en landsby på Berwickshirekysten, litt sørøst for Edinburgh i Skottland. Her er det et fantastisk klippelandskap og en formidabel undervannsnatur. Området er et paradis for fuglekikkere og betegnes også som et av Storbritannias beste dykkemål. Det er lett å forstå når en kommer under vann. Her er det kvit skjellsand, tareskog og stein og klipper. Det ligger hummer nesten i hver bergsprekk og store berggylter står ganske tett langs de tarekledde bergsidene. Steinbit ser vi også, dog ikke så store som i Nord-Norge. Fiske etter hummer og krabbe er fortsatt viktig i St. Abbs som har seks-sju aktive fiskebåter, men reservatet har blitt et viktig grunnlag for en variert næringsutvikling. Dykketurisme er blitt en ny leveveg her og omsetter nå for like mye som den lokale fiskerinæringa. I tillegg har den gitt

grunnlag både for kafé- og overnattingsvirksomheter og andre næringer. "Selkie" og tre andre båter har lisens for å transportere dykkere ut til dykkestedene. Det lokale og frivillige forvaltningssamarbeidet som blei inngått for å forvalte naturverdiene har med andre ord gitt positive resultater både for næringsvirksomhet, naturvern og fritidsinteresser. I tillegg er opplysningsvirksomheten som drives i samband med reservatet viktig for å formidle verdien av å ta vare på det marine miljøet.

Spørsmålet vi kan stille oss er om det er noe å lære av det som har skjedd i St. Abbs i forhold til lokal utvikling i Nord-Norge? Har vi muligheter til å få til samarbeid av denne typen som ikke ødelegges av konflikter mellom ulike interesser eller som hemmes av stive forvaltningsstrukturer?

Blotting og nasking

Utover i 1970-åra oppdaget stadig flere dykkere at St. Abbs er et fantastisk dykkemål. Etter hvert som mengden dykkere økte, økte også bekymringa for om at aktiviteten ville få negative konsekvenser for ressursene og miljøet. At det var mye krabbe og hummer slik at dykkerne lett

kunne plukke seg en hummer til koking, gjorde ikke stedet mindre attraktivt. Videre oppstod det irritasjon hos den lokale befolkninga fordi dykkerne tok lite hensyn til båttrafikken i havna, det ble påstått at de også plukka hummer fra teiner og

Krabbefiskere i havna i St. Abbs. Foto: Jahn Petter Johnsen

*"Selkie" på tur ut med dykkere.
Foto: Jahn Petter Johnsen*

*Turistfiskere på Vannøya i Troms.
Foto: Jahn Petter Johnsen*

folk blei brydd av å se nakne dykkere som stod og skifta "midt i sentrum". Folk i dykkermiljøet skjønte imidlertid at dykkernes plukking av hummer ville gå ut over både naturen og inntektene til de lokale fiskerne. I tillegg ville nasking fra teinene og fortsatt offentlig "blotting" skade dykkermiljøets omdømme. Etter hvert innførte dykkerne et frivillig forbud mot å plukke krabbe og hummer til koking, og viste med dét vilje til å endre atferd.

Samarbeid ga kontroll over egne ressurser

I 1984 bestemte de lokale fiskerne, dykkerne og miljøverngrupper gjennom sine organisasjoner å etablere et frivillig naturreservat her i St. Abbs. Målsettingene for dannelsen av reservatet var å bevare naturgrunnlaget, øke bevisstheten om betydningen av det marine miljøet og fremme ansvarlig rekreasjon sammen med et bærekraftig kommersielt kystfiske. At re-

servatet er frivillig betyr at området ikke er formelt beskyttet gjennom lov, men at de i alt 16 partnerne som etablerte reservatet, herunder også kommunestyret, forplikter sine medlemmer til å følge stiftelsesdokumentet og vedtektene som de har blitt enige om for området. St Abbs og Eyemouth Voluntary Marine Reserve, som området heter, strekker seg fra Eyemouth i sør og åtte km nordover langs kystlinja. Videre går reservatet ut til 50 meterskanten som går mellom 1 og 1,5 km ut fra land. Totalt ligger et område på vel 10 km² innenfor reservatets grenser. I dag ligger også reservatet innenfor et større statlig opprettet verneområde. Dette styrker beskyttelsen av området, men uten at det fratir stifterne makt og myndighet til å bestemme. Vedtektene som reservatet styres etter, er laget slik at de balanser mellom vern og bruk av området og de er i praksis nedfelt i sju frivillige retningslinjer for god oppførsel i reservatet, en såkalt Code

of Conduct (se faktaboks). For å beskytte småskalafiske og fiske med faststående redskaper er det forbud mot fiske med trål og andre aktive fiskeredskaper her, mens den lokale fiskeflåten har lov til å fiske med faststående redskaper. Reservatet ledes av et styre og den daglige driften står en ansatt "ranger" for. I det siste har det vært diskutert om reservatet skal omgjøres til et ordinært statlig verneområde og blant stifterne av reservatet er det ikke enighet om hvorvidt dette er ønskelig.

Reservatet som en ressurs for lokal utvikling

St. Abbs og Eyemouth har som sagt benyttet seg av reservatet som en ressurs for lokal utvikling. Det går en tursti langs stranda og klippene langs hele reservatet, noe som både gjør området tilgjengelig, men som også begrenser slitasje og forsøpling. I St. Abbs er det godt tilrettelagt for turisme, med offentlig dusj, toalett og vaskerom. Dykkere trenger ikke lenger å vrenge av seg ei våtdrakt rett foran folk. Fire båter har sertifikat for å ta dykkere ut til området, kafeen på kaia har både vaskemuligheter og kompressor for luftfylling, samt at det drives utleie av rom og feriehus i landsbyen.

Dette har jo gitt muligheter for nye næringskombinasjoner, som for eksempel det å drive kombinert postkontor og dykkerbutikk. Et større dykkersenter som ligger i Eyemouth tilbyr både turer og dykkerkurs. Reservatet er også populært for surfere og den lokale surfebutikken leier ut utstyr. Det finnes også et kunstgalleri med utsalg for lokal kunst og kunsthåndverk og en liten ull- og tekstilbutikk. For å sikre inntekter i havneområdet er det lagt til rette for parkering og innført parkeringsavgift. Dermed vil også dykkere

Kombinasjonsnæring i St. Abbs, postkontor og dykkerbutikk. Foto: Kari E. Eriksen

som dykker fra stranda eller som har med egen båt, måtte betale litt for å utnytte infrastrukturen i St. Abbs. Det gjennomføres årlig 25000 dykk i reservatet, og inntektene fra dykketurismen var i følge et foredrag av Marine Ranger Georgia Collony i 2010, på omkring 3,6 millioner pund. Tilsvarende utgjorde verdien av landet fisk i Eyemouth 3,4 millioner pund. I verdi er altså fisket og dykkeaktiviteten i området like store.

For dykkerne i Skottland er St. Abbs og Eyemouth-reservatet nå sjøve perla. Dykkinga er enkel, og livet under vatn begynner med det samme du stikker hodet under overflata. Meddykker Luke og jeg snudde på 25 meter på vårt første dykk og på 15 på vårt andre. Det er så mye liv og så mye å se at St. Abbs er et sånt sted der en heller vil dykke lenge framfor å dykke djupt. At dykkerne verdsetter stedet kommer også til uttrykk ved at mens oppsynsmannen de første åra brukte mye tid på oppfølging av retningslinjene, går dette i dag stort sett av seg sjøl. Dykkerne har streng disiplin og her gjelder: ”Se, men ikke røre”. Dykkestedet skal forlates i samme stand som det var da du kom ned. I dag er det undervisning og lokalsamfunnsutvikling som er hovedoppgavene til reservatets daglige leder.

Konfliktpotensial i Nord-Norge

Mange steder i Nord-Norge finner vi små og store fisketurismeanlegg. Sjøl om media ofte slår opp forsøk på ulovlig smugling av fisk og også skriver om konflikter mellom fisketurister og fiskere, så finner vi også mange eksempler på at fisketurisme, kommersielt fiske og andre aktiviteter stort sett foregår i rimelig fred og fordragelighet. Tradisjonelt har fiske og sjøtransport en juridisk forrang til bruk av sjøområder, men dette forhindrer ikke andre fra å bruke områdene når de er tilgjengelige. Noen driver i liten skala, en liten camping med utleie eller utlån av båt, andre driver større. I noen tilfeller tilfaller inntektene lokale eiere og interesser, mens i andre tilfeller er lokalsamfunnet bare en kulisser som reiselivsaktørene benytter seg av.

Fortsatt har vi veldig god plass i Nord-Norge. Likevel så skal det ikke underslås at det er et visst konfliktpotensial i det at flere grupper ønsker å bruke sjøområder til forskjellige formål. Media har for eksempel hatt oppslag om konflikt om bruk av havneområder mellom fiskere og fisketurismebedrifter. Dersom reiseliv skal være en framtidig næringsveg i Nord-Norge, så må en finne måter å organisere

FAKTA

”Retningslinjer for god oppførsel”

- La planter og dyr være i fred og vær forsiktig så du ikke ødelegger dem.
- Ikke tukle med hummerteiner – det er ulovlig og farlig.
- Dykkere må ha god oppdriftskontroll og har ikke lov å bruke harpun eller kroker under vann.
- Ta med deg avfallet ditt og unngå å forurense.
- Unngå tap av fiskeredskaper og tilpass redskapsbruken til bunnforholdene. Rigg redskapene etter forholdene.
- Hold avstand til, og unngå å forstyrre fugler, sel og delfiner.
- Tenk på din egen sikkerhet, sjekk tidevann og hold deg unna klippekanten.

aktivitetene slik at en kan løse konfliktene og slik at verdier legges igjen lokalt, der dette ikke er tilfelle i dag.

I Norge fastsetter plan og bygningsloven at kommunene har rett (men ikke plikt) til, som en del av sin arealplanlegging, å planlegge bruken av sjøområdene inntil ei nautisk mil (1852 m) ut fra grunnlinja, det vil si ei linje som er trukket gjennom de ytterste nes og skjær som stikker opp av havet. Det vil si at hvis St. Abbs hadde vært i Norge ville kommunen kunne lagt området inn i sin arealplan. Sjøl om det kunne ha vært vanskelig å opprette reservatet som et formelt regulert reservat, er det også i Norge mulig å bli enige om en bestemt bruk av et område.

Frivillig samarbeid og medforvaltning

Det spesielle med St. Abbs er nemlig at dette ble gjort helt på frivillig basis. Alle de involverte gruppene, fiskere, kommunestyre, dykkere og verninteresser så at området hadde helt spesielle kvaliteter og de satte seg ned og ble enige om hva som måtte gjøres. De etablerte i fellesskap det vi kaller et medforvaltningssystem, der nærings- og fritidsinteresser i området inngikk et partnerskap med myndighetene. Alle fikk litt og alle måtte gi litt. Dykkerne måtte godta restriksjoner på atferd og at de må betale litt, om ikke annet enn for å parkere, fiskerne måtte godta at de måtte fiske ansvarlig og ta hensyn til andre brukergrupper, mens landsbyen la til rette for at turister kunne bruke området. Fiskerne og charterbåtene fulgte opp at retningslinjene ble overholdt. Dermed gikk håndheving og oppfølging glatt og myndighetene oppnådde beskyttelse av området med sterk lokal medvirkning og involvering. Dermed blei det en vinn-vinn situasjon for alle.

Mulig i Nord-Norge?

Vi kan godt tenke oss at noe liknende er mulig også her i Nord-Norge. Vi har

steder med unik natur, og der det er aktive brukere, som yrkesfiskere, fritids- og turistfiskere, dykkere og andre. Vi har steder der tilrettelegginga er kommet langt og der næring og rekreasjon er tett vevd i hop, kanskje er det neste steget også å bli enige om visse retningslinjer for hvordan en skal forholde seg til naturen i disse områdene. Ikke for å begrense næringsutøvernes muligheter til å drive næring, men for å forsøke å gjøre noe liknende som i St. Abbs og Eyemouth, nemlig å skape mer næring ut av fellesressurser.

Her er det faktisk muligheter for lokale bedrifter, lag og foreninger til å sette i gang før omfanget av brukere blir så stort at en trenger lovregulering. Hvis vi venter til problemer oppstår, får vi gjerne tiltak og planer tredd nedover hodet på oss. Hva om vi prøver å ligge litt i forkant, gjennom at lokale brukerinteresser frivillig blir enige om retningslinjer for bruk av områder. Da vil en også kunne kreve å bli hørt og få plass ved bordet når noen kommer luskende og vil ha en formell regulering av et område.

Derfor er erfaringene fra St. Abbs verdt å ta med seg. Det er nemlig mye fint i havet som vi bør ta vare på.

Vel om bord i ”Selkie” igjen fikk jeg gode råd om hvordan hummer og krabbe bør kokes for å smake best mulig. Hvis både hummer og taskekrabbe fortsetter å bre seg nordover kan jo dét også være gode råd for framtida.

Kilder/lenker

St. Abbs and Eyemouth Voluntary Marine Reserve: <http://www.marine-reserve.co.uk/>
St. Abbs Community web site: <http://www.stabbs.org/welcome.html>

Foredrag av Marine Ranger Georgia Collony på Coast of Arran symposium i 2010: http://www.arrancoast.com/symp_pdf/st_abbs_eyemouth_vmr.pdf